

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL X, NO 20, STIP, 2025

ГОД. 10, БР. 20
ШТИП, 2025

VOL. X, NO 20
STIP, 2025

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 10, Бр. 20
Штип, 2025

Vol. 10, No 20
Stip, 2025

PALMK, VOL 10, NO 20, STIP, 2025

DOI:

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Ѓурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуџа, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delcev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZİ University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Ева Ѓорѓиевска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Ева Ѓорѓиевска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик. Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Eva Gjorgjievska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Eva Gjorgjievska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Natasha Stojanovska-Ilievska

MACEDONIAN STUDENTS’ ATTITUDES TO ENGLISH: A COMPARATIVE PERSPECTIVE ACROSS REGIONS

25 Vesna Prodanovska-Poposka

THE PRAGMATIC FUNCTIONS OF TIKTOK SLANG IN ADOLESCENT IDENTITY CONSTRUCTION AND PEER RELATIONSHIPS

33 Duygu Çağma

KUZEY MAKEDONYA TÜRK AĞIZLARINDA ZARF-FİİL VE BİRLEŞİK ZARF-FİİL YAPIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dujgu Cagma

CONVERBS AND COMPOUND CONVERB FORMATION IN THE TURKISH DIALECTS OF NORTH MACEDONIA

43 Doris Sava

DEMO: DEUTSCH MACHT MOBIL. AUF DEN SPUREN DER DEUTSCHEN SPRACHE IN URBANEN RÄUMEN MIT AUTOCHTHONEN MINDERHEITEN. HERMANNSTADT UND SIEBENBÜRGEN ALS FALLBEISPIEL

Doris Sava

DEMO: GERMAN IN MOTION LINGUISTIC TRACES OF GERMAN IN URBAN SPACES WITH AUTOCHTHONOUS MINORITIES. THE CASE OF TRANSYLVANIA

53 Seyfettin Özdemirel

YABANCI KÖKENLİ TIP TERİMLERİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ VARLIĞI

Seyfettin Özdemirel

THE PRESENCE OF FOREIGN-ORIGIN MEDICAL TERMS IN TÜRKİYE TURKISH DIALECTS

- 61 Luciana Guido Shrempf**
 SU ALCUNE DEVIAZIONI LESSICALI PIÙ FREQUENTI RISCONTRATE
 IN TRADUZIONI ITALIANE SCRITTE E ORALI SVOLTE DA DISCENTI
 MACEDONI DI ITALIANO LS
Luciana Guido Shrempf
 SOME OF THE MOST FREQUENT LEXICAL ERRORS MADE IN WRITTEN
 AND ORAL TRANSLATION BY MACEDONIAN LEARNERS OF ITALIAN
 LS
- 75 Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi**
 VERBALISIERUNG DER EMOTION „FREUDE“ IM DEUTSCHEN UND
 ALBANISCHEN. EINE PHRASEOLOGISCHE STUDIE IM LICHT DER
 KOGNITIVEN LINGUISTIK
Sonila Sadikaj, Anxhela Belkovi
 VERBALIZATION OF THE EMOTION “JOY” IN GERMAN AND
 ALBANIAN. A PHRASEOLOGICAL STUDY IN THE LIGHT OF COGNITIVE
 LINGUISTICS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 87 Ала Шешкен**
 80 ГОДИНИ СЛОБОДЕН РАЗВОЈ НА МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА:
 РАЗМИСЛУВАЊА И ТЕОРЕТСКИ ЗАБЕЛЕШКИ
Ala Sheshken
 80 YEARS OF UNRESTRICTED DEVELOPMENT OF MACEDONIAN
 LITERATURE: REFLECTIONS AND THEORETICAL NOTES
- 99 Марија Ѓорѓиева-Димова**
 ТАМУ КАДЕ ШТО ИМА ГЛАС, ИМА И ГОВОРНИК!
Marija Gjorgjieva-Dimova
 WHERE THERE IS A VOICE, THERE IS A SPEAKER!
- 111 Данка Јовева**
 ФОРМАЛНАТА СЕМАНТИКА И ЗНАЧЕЊЕТО ВО ЛИТЕРАТУРНИОТ
 ДИСКУРС: МЕЃУ ПРЕЦИЗНОСТА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈАТА
Danka Joveva
 FORMAL SEMANTICS AND THE MEANING IN LITERARY DISCOURSE:
 BETWEEN PRECISION AND INTERPRETATION
- 121 Kristiawan Indriyanto, Wahyu Ningsih, Darman Pangaribuan**
 POSTCOLONIAL ECOLOGIES: REPRESENTING SLOW VIOLENCE IN
DARI RAHIM OMBAK AND THE HOUSE OF MANY GODS
- 133 Dian Syahfitri, Khairil Anshari, Arianto Arianto, Sartika Sari**
 GENDER, HERITAGE, AND SUSTAINABILITY: INTEGRATING NORTH
 SUMATRAN ORAL LITERATURE INTO EDUCATION FOR SUSTAINABLE
 DEVELOPMENT

- 145 Luisa Emanuele**
DAL MITO CLASSICO ALLA NARRATIVA CONTEMPORANEA: ARIANNA
NELLA RISCITTURA DI J. SAINT
Luisa Emanuele
FROM CLASSICAL MYTH TO CONTEMPORARY NARRATIVE: ARIADNE
IN THE J. SAINT'S REWRITING
- 157 Алирами Ибраими, Махмут Челик**
РАЗВОЈОТ НА ТУРСКАТА ЛИТЕРАТУРА ВО МАКЕДОНИЈА ВО
ОСМАНЛИСКИОТ ПЕРИОД
Alirami İbraimi, Mahmut Çelik
THE DEVELOPMENT OF TURKISH LITERATURE IN MACEDONIA
DURING THE OTTOMAN PERIOD
- 167 Славчо Ковилоски**
ПСЕВДОНИМИТЕ, ИНИЦИЈАЛИТЕ И АНОНИМИТЕ ВО
МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ ОД ПРВАТА ПОЛОВИНА НА XX ВЕК
Slavcho Koviloski
PSEUDONYMS, INITIALS AND ANONYMS IN MACEDONIAN
LITERATURE FROM THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY
- 175 Ивана Велкова**
ХУМАНИСТИЧКИТЕ АСПЕКТИ ВО РОМАНОТ „КАЛЕШ АНЃА“ ОД
СТАЛЕ ПОПОВ
Ivana Velkova
THE HUMANISTIC ASPECTS IN THE NOVEL “KALESH ANGJA” BY
STALE POPOV
- 187 Aterda Lika, Lindita Kazazi**
LA PAROLA NEGATA: L'OPERA ERMETICA E TRADUTTIVA DI ZEF
ZORBA TRA CENSURA, SILENZIO E MEMORIA POETICA
Aterda Lika, Lindita Kazazi
THE DENIED WORD: THE HERMETIC AND TRANSLATIONAL WORK OF
ZEF ZORBA BETWEEN CENSORSHIP, SILENCE AND POETIC MEMORY
- 197 Osman Emin, Nurlana Mustafayeva**
İKİCOĞRAFYA, TEKRUH: İLHAMİEMİNVEBAHTİYARVAHAPZADE'NİN
ŞİİRLERİNDE TASAVVUFÎ DERİNLİK
Osman Emin, Nurlana Mustafayeva
TWO GEOGRAPHIES, ONE SOUL: SUFISTIC DEPTH IN THE POETRY OF
ILHAMİ EMİN AND BAHTİYAR VAHAPZADE
- 209 Lorita Fejza, Seniha Krasniqi**
OTHERNESS AND GENDER PERFORMATIVITY IN JOYCE'S *DUBLINERS*
AND *ULYSSES*

КУЛТУРА / CULTURE

- 223 Владимир Илиевски**
„НАЧЕРТАНИЈЕ“ НА ИЛИЈА ГАРАШАНИН И ПРЕМОЛЧУВАЊЕТО НА
МАКЕДОНИЈА
Vladimir Ilievski
ILIJA GARAŠANIN’S “NAČERTANIJE” AND THE INTENTIONAL
OMISSION OF MACEDONIA
- 233 Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev**
THE ROLE OF SUSTAINABLE ARCHITECTURE IN REVITALIZING
URBAN AREAS: BALANCING PRESERVATION AND INNOVATION

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 247 Виолета Јанушева, Јове Д. Талевски, Маја Јанушева**
ОБЈЕКТИВНОСТА ВО ОЦЕНУВАЊЕТО НА ПОСТИГАЊАТА НА
УЧЕНИЦИТЕ
Violeta Janusheva, Jove D. Talevski, Maja Janusheva
THE OBJECTIVITY OF THE STUDENTS’ ACHIEVEMENTS ASSESSMENT
- 257 Andreja Retelj**
LEHRENDE WERDEN. WIE DAF-LEHRAMTSSTUDIERENDE IHRE
LEHRERROLLE IM PRAKTIKUM WAHRNEHMEN
Andreja Retelj
BECOMING A TEACHER: HOW PRE-SERVICE GFL TEACHERS PERCEIVE
THEIR TEACHER ROLE DURING THE PRACTICUM

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 269 Брикена Џафери, Гзим Џафери, Билјана Ивановска, Сашка Јовановска**
ПРЕГЛЕДИ И АНАЛИТИЧКА РЕФЛЕКСИЈА ЗА ПРОЕКТОТ: „СОВРЕМЕНИ
ПРИСТАПИ ВО ИСТРАЖУВАЊЕТО НА ИНТЕРКУЛТУРНАТА
ПРАГМАТИКА И НЕЈЗИНА ПРИМЕНА ВО НАСТАВАТА – ОД НАУЧНИ
КОНЦЕПТИ ДО ПРАКТИЧНА РЕАЛИЗАЦИЈА“
Brikena Xhaferri, Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska, Saska Jovanovska
REVIEW AND ANALYTICAL REFLECTION ON THE PROJECT:
“CONTEMPORARY APPROACHES IN INTERCULTURAL PRAGMATICS
RESEARCH AND ITS APPLICATION IN TEACHING – FROM SCIENTIFIC
CONCEPTS TO PRACTICAL IMPLEMENTATION”

ДОДАТОК / APPENDIX

- 281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ**
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

İKİ COĞRAFYA, TEK RUH: İLHAMİ EMİN VE BAHTİYAR VAHAPZADE’NİN ŞİİRLERİNDE TASAVVUFÎ DERİNLİK

Osman Emin

Üsküp Aziz Kiril ve Metodiy Üniversitesi, Filoloji Fakültesi,
Makedonya Cumhuriyeti
osmanemin@flf.ukim.edu.mk

Nurlana Mustafayeva

Bakü Slavyan Üniversitesi, Balkan Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Azerbaycan
nurlanagasimli@ymail.com

Özet: Bu makale, modern Türk edebiyatında tasavvufî eğilimlerin izini sürmek amacıyla, farklı coğrafi ve kültürel ortamlarda yetişmiş iki önemli Türk şairi olan İlhami Emin ve Bahtiyar Vahapzade’nin şiirlerini karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelemektedir. Aynı millettten olmalarına rağmen biri Kuzey Makedonya’da, diğeri Azerbaycan’da yetişen bu iki şairin eserlerinde tasavvufun nasıl işlendiği, ne tür temalarla öne çıktığı ve şiir diline nasıl yansıdığı araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Çalışmada komparatistik yöntem ve filolojik analiz esas alınmıştır. Kuzey Makedonya Türk edebiyatının çınarı kabul edilen İlhami Emin’in şiirlerinde tasavvufî temalar, daha çok bireysel bir iç yolculuk, insanın ruh dünyası ve manevî derinlik üzerinden işlenmektedir. Emin, şiir dilinde soyut imgeler ve semboller kullanarak, okuyucuyu içsel bir sorgulamaya ve arayışa yönlendirmektedir. Bahtiyar Vahapzade ise Azerbaycan edebiyatının güçlü sesi olarak, tasavvufî unsurları sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal ve millî bir perspektifle ele alır. Şiirlerinde halkın ruh dünyasına, tarihsel kimliğine ve inanç değerlerine vurgu yapar. Vahapzade’nin eserlerinde Mevlânâ, Yunus Emre ve Fuzûlî gibi klasik sûfî şairlerin etkileri açıkça gözlemlenmektedir. Makale, her iki şairin de tasavvufî şiir anlayışlarında farklı yönelimler gösterse de ortak bir manevî duyarlılıkta buluştuklarını ortaya koymaktadır. İlhami Emin’in içe dönük, metaforik anlatımı ile Bahtiyar Vahapzade’nin toplumsal ve tarihsel bağlamda şekillenen açık ve güçlü şiir dili, tasavvufun modern Türk şiirindeki çeşitli yansımalarını temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İlhami Emin, Bahtiyar Vahapzade, şiir, tasavvuf, ruh, maneviyat.*

1. Giriş

Edebiyat bilimi, edebî eseri anlama, yorumlama ve değerlendirme sürecinde, onu çağının içindeki yerine oturtarak benzerleri arasında konumlandırma işlevi görür (Tural, 1993: 160-161). Bu bağlamda edebiyat, yalnızca estetik bir ifade biçimi değil, aynı zamanda bir toplumun inançları, düşünce yapısı, tarihsel hafızası ve kültürel kimliğiyle doğrudan bağlantılı bir alandır.

Türk edebiyatı, köklü geçmişiyle bu çok katmanlı yapıyı yansıtan zengin örnekler sunmaktadır. XI.yüzyılda Kâşgarlı Mahmud tarafından kaleme alınan *Dîvân-u Lugâti't-Türk*, Türk kültür ve dilini koruma amacı taşıyan bir sözlük değil; aynı zamanda dönemin toplumsal, kültürel ve dilsel özelliklerini yansıtan kapsamlı bir eserdir. XII. yüzyılda yazılan *Atabetü'l-Hakâyık* ise yalnızca dinî öğretileri aktarmakla kalmayıp, aynı zamanda Türkçenin tarihine ve gelişimine dair önemli veriler sunmaktadır. Her iki eser de Türk edebiyatının ilk büyük örnekleri arasında yer almakta ve dönemin entelektüel yapısını yansıtmaktadır. Bu dönemin bir diğer önemli ismi, Orta Asya tasavvuf edebiyatının kurucu şahsiyetlerinden Ahmed Yesevî'dir. Onun *Divan-ı Hikmet* adlı eseri, XII.yüzyılda Anadolu'da oluşmaya başlayan tasavvufî edebiyat geleneği üzerinde derin bir etki yaratmış ve XIII.yüzyıldan itibaren bu anlayışın şekillenmesinde öncü bir rol üstlenmiştir. Tasavvuf, İslam düşüncesi içerisinde bireyin iç dünyasını merkeze alan; inanç, aşk ve irfan ekseninde mistik bir anlayış olarak tanımlanabilir. Banarlı'ya (1971: 115) göre bu anlayış yalnızca tevhid inancına dayanmakla kalmaz, aynı zamanda varlık âlemini de bu birlik prensibi çerçevesinde yorumlar. Tasavvufî düşünceye göre insan, ilahî bir kaynaktan gelenler yani Allah'ın kudretinin yeryüzündeki yansımasıdır. Bu nedenle tasavvuf, bireyin hem kendisine hem de tüm varlığa karşı sevgi, anlayış ve şefkatle yaklaşmasını esas alır. Kur'an-ı Kerim, hadisler, peygamberlerin hayatı ve önceki mutasavvıfların tecrübeleri, bu düşünce sisteminin temel referans kaynaklarını oluşturmaktadır. Tasavvufta ele alınan temel meselelerden biri "varlık" kavramıdır. Mutasavvıf şairlere göre varlığın özü, "zât-ı mutlak", "vücûd-ı mutlak" ve "hüsn-i mutlak" olarak nitelendirilen Allah'tır. Diğer bütün varlıklar geçici sûretlerden ibarettir ve bu mutlak varlığın birer yansıması ya da gölgesidir. Bu düşünce, tasavvufî şiirin hem tematik hem de sembolik dünyasını şekillendiren başlıca kavramlardan biri olmuştur.

2. Karşılaştırmalı Edebiyat Bağlamında Kültürel ve Tasavvufî Etkileşimler

Komparatistik yöntem çerçevesinde yürütülen bu inceleme, edebiyatın toplumsal hafızayı ve düşünsel dönüşümü yansıtan yapısından hareketle bilimsel tespitlerde bulunmayı amaçlamaktadır. Yeni veya eski bir edebî unsur, benzer örneklerle kıyaslanarak değerlendirilir hem benzerlikler hem de farklılıklar üzerinden daha derin bir anlam çözümlemesi. Zemanek'in ifadesiyle, karşılaştırma "tanımayı mümkün kılan benzerliklerin yan yana getirilmesi"dir ve bu süreç, farklılıkların da görünür kılınmasını sağlar. Şiir, bireyin iç dünyasını ve toplumsal çevresiyle kurduğu ilişkiyi estetik bir düzlemde yansıtan türlerden biridir. Şairin eserleri, onun düşünce dünyasını ve yaşadığı dönüşümleri

yansıtırken, “sevgili” imgesi gibi temalar da çok boyutlu anlamlara bürünebilir. Tasavvufî şiirlerde sevgili, ilahi aşkı; beşerî şiirlerde ise dünyevî aşkı simgeler. Bu bağlamda sevgiliye yüklenen anlam, aynı zamanda şairin inanç sistemini ve kültürel çevresini de yansıtır. İncelenen şairlerde ortak olan temel unsur ise bir “arayış” duygusudur. Bu arayış, kimi zaman bireysel bir huzur arayışına, kimi zaman ise varoluşsal bir sorgulamaya dönüşmektedir. Her iki yazarın da tasavvufa yönelmesinde bu içsel arayışın belirleyici olduğu söylenebilir.

3. İlhami Emin ve Bahtiyar Vahapzade’nin Sanat Anlayışları: Mistik Duygu ile Bireysel ve Toplumsal Kimlik Arasında Bir Denge

İlhami Emin ile Bahtiyar Vahapzade, farklı coğrafi ve kültürel bağlamlarda yetişmiş olmalarına rağmen, ortak bir millî ve kültürel mirası paylaştan, modern Türk şiirinin önemli iki ismidir. Her iki şairin şiir dünyasında tasavvufî duyarlılığın izleri görülür; ancak bu izler, şairlerin bireysel yönelimleri ve yaşadıkları toplumsal koşullara göre farklı biçimlerde yansımıştır.

İlhami Emin, sanat anlayışını “hayattan sanat” ilkesi üzerine kurmuştur. Bu yaklaşım, görünüşte dünyevî gibi görünse de şiirlerinin derinliklerinde tasavvufî bir anlam dünyasına açılır. Onun şiirlerinde bireyin içsel yolculuğu, manevî arayışı ve varoluşsal sorgulamaları, toplumsal gerçeklik bağlamında ele alınır. Balkanların çok kültürlü yapısı, Emin’in kimlik arayışına ve şiirsel lirizmine yön vermiştir. Bu yönüyle şair hem bireysel hem de toplumsal meseleleri mistik bir bakışla harmanlar.

Bahtiyar Vahapzade ise sanatını “Allah için sanat” ilkesiyle şekillendirmiştir. Onun şiirlerinde tasavvufî bakış çok daha belirgin ve doğrudandır. Allah’a duyulan aşk, insanın ilahî hakikatle birleşme arzusu ve evrensel sevgi teması ön plandadır. Vahapzade, Mevlânâ, Yunus Emre ve Fuzûlî gibi sufî şairlerden etkilenmiş; insan-Allah ilişkisini, varlık-yokluk sınırlarını ve ruhani yolculuğu şiirlerine güçlü bir biçimde yansıtmıştır.

Her iki şair de halk edebiyatı, tekke şiiri ve tasavvufî gelenekten beslenmiş; bu unsurları modern edebî duyarlılıkla yoğurarak kendi şiir dillerini oluşturmuşlardır. İlhami Emin’in şiirlerinde semboller ve soyut imgeler ön planda iken, Vahapzade açık ve doğrudan bir anlatımı tercih etmiştir. Emin, bireyin içsel derinliğini estetik bir duyarlılıkla işlerken; Vahapzade, ilahî aşkı ve manevî direnci ön plana çıkararak, bireysel olanı ulusal ve evrensel olanla bütünleştirir. Şairlerin sanat anlayışları, tasavvufun estetik ve düşünsel boyutlarını farklı biçimlerde işlese de ortak bir zeminde buluşur: insanın kendini ve hakikati arayışı. İlhami Emin, hayatı ve toplumu içselleştirerek şiirine yansıtırken; Vahapzade, şiirini Allah’a duyulan aşkın ve manevî arınmanın bir aracı olarak kullanır. Böylece her iki şair de bireysel kimlikten toplumsal bilinç ve evrensel hakikate uzanan bir şiir anlayışı geliştirmiştir.

4. İlhami Emin ile Bahtiyar Vahapzade’nin Eserlerinde Tasavvuf Anlayışı

İlhami Emin ve Bahtiyar Vahapzade millî kimlik, kültürel miras ve manevi değerler etrafında şekillenen şiirleriyle Türk dünyasının önemli şairlerindendir.

Her iki şairin eserlerinde tasavvufun etkisi belirgindir, ancak bu etki farklı boyutlarda ve yaklaşımlarda ortaya çıkar.

İlhami Emin, özellikle Balkan coğrafyasındaki sosyal ve kültürel yaşamdan beslenerek eserlerini şekillendirmiştir. Onun şiirlerinde tasavvuf, yalnızca bireysel bir arayış değil, aynı zamanda toplumsal hafızayı koruyan ve kültürel direnişi besleyen bir bilinç alanıdır. Bektaşî geleneğinin izlerini taşıyan şiirlerinde tasavvufî imgeler hem mistik hem de politik anlam katmanlarıyla kullanılır. Emin için tasavvuf, baskıya karşı duruşu ve kültürel asimilasyona karşı direnişi simgeler. Şair, Balkanlar'dan Anadolu'ya kadar uzanan geniş coğrafyanın kültürlerini ve inançlarını şiirlerinde birleştirerek ortak insanlık değerlerini yüceltir. Mevlâna'nın sevgi, hoşgörü ve içsel yolculuk öğretileri, İlhami Emin'in şiirlerine derin bir mistik ruh ve evrensel anlam katmaktadır.

Bahtiyar Vahapzade ise Azerbaycan edebiyatının önemli bir ismi olarak, şiirlerinde halkın acılarını, özgürlük arayışını ve millet bilincini işler. Onun tasavvufî anlayışı, daha çok bireysel arınma, kendini tanıma ve manevi yükseliş üzerine odaklanır. Şiirlerinde Mevlâna ve Yunus Emre gibi mutasavvıfların izlerini taşır; ancak tasavvuf, onun eserlerinde mistik bir yaşam biçiminden ziyade bireysel olgunlaşma ve toplumsal bilinçlenmenin aracı olarak kullanılır. Örneğin, *“Gülü düşünce gülzârın, bülbül figan eder”* dizelerinde sevgi ve ayrılık, tasavvufî bir dille ve millî duygularla harmanlanır. Vahapzade'nin şiirlerinde Mevlâna'nın aşk, insan sevgisi, hoşgörü ve ilahi iradeye teslimiyet temaları belirgindir. Şair, bireyi hem toplumsal hem ruhsal bir varlık olarak görür; iç dünyasıyla millete karşı görevleri arasında bağ kurar. Onun şiirlerinde aşk, yalnızca beşerî değil, ilahi aşka yönelen bir arınma yolu olarak işlenir. Vahapzade'nin “hakikat arayışı” ve “benliğin ötesine geçme arzusu” şiirlerinde Mevlâna'nın mesnevî tarzına yakın bir çizgide ilerler. Bu eserlerde sıkça “iç muhasebe” ve “hakikati bulma” temaları yer alır. *“Yanan Da Mân, Yaman Da Mân”* – Nefisle Mücadele ve İlahi Aşk, bu şiirin adı bile tasavvufî bir derinliğe sahiptir. Şiirde yer alan ifadeler:

“Yanan da mân, yaman da mân, / Sınanan da mân, sinan da mân...”

Mân bu həyat yolunun / Dərdiyəm, dərmanıyam.” bu dizeler, bir tasavvuf yolcusunun çile, aşk ve arınma yolculuğunu çağırıştırır. “Yanan” ifadesi mecazi olarak ilahi aşkla yanan âşığı, “yaman” ise nefsin kötü yanını temsil eder. Bu içsel çatışma, tasavvufta “nefsi öldürmek” olarak bilinen manevi terbiyeye işaret eder.

Vahapzade'nin şiirlerinde bazen Mevlâna'yı doğrudan andığı ya da onun düşüncesine göndermede bulunduğu dizeler de vardır. Özellikle aşkı anlatırken, ilahi aşk olduğuna işaret eder: *“Aşksız insan – ruhsuz bədən, / Aşq – Allahdan gələn nəğmə.”* Şaire göre aşk, insanı yücelten, hakikate götüren bir vasitadır.

İlhami Emin ve Bahtiyar Vahapzade'nin eserlerindeki tasavvuf anlayışı, coğrafi ve kültürel farklılıklara rağmen insanın içsel ve toplumsal arayışını ortak bir zeminde buluşturur. Emin'in tasavvufu toplumsal direniş ve kültürel kimlik bağlamında şekillenirken, Vahapzade'nin tasavvufu bireysel manevi olgunlaşma ve ilahi aşka yöneliktir.

5. İlhami Emin'in Şiir Dünyası ve Edebi Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme

Radoviş doğumlu bir Yörük Türkmeni olan şair, edebî üretiminde Balkan Türk kültürünü temel bir kaynak olarak kullanmış; bu kültürel zenginliği şiir, öykü ve düzyazılarına başarıyla yansıtmıştır. Halk ve tekke edebiyatının etkileri şiirlerinde belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Özellikle tasavvufî imgeler onun şiir evreninin temel taşlarını oluşturur. Bireysel duygularını estetik bir dille işleyen Emin, toplumsal duyarlılık ve insan sevgisini de göz ardı etmemiştir. Serbest nazım ve vezin tercihleriyle yenilikçi bir şiir anlayışı benimseyen şair, klasik ve modern şiiri bir arada yürütmeyi başarmıştır. Zamanla şiirlerinde tasavvufî temalar daha fazla yer bulmuş; bu yönelim düşünsel derinliğinin ve manevi arayışlarının göstergesi olmuştur.

Emin, sanatını “gerçek hayata dayalı yaratıcılık” olarak tanımlar ve bu anlayışını Ali Şîr Nevaî'nin “Asıl şair halktır, biz sadece onları yansıtırız” sözüyle temellendirir. Bu bağlamda, “hayat için sanat” yerine “hayattan sanat” anlayışını benimsemiştir. Şiirsel serüvenine bilinçli bir yönelimle başlayan şair, bu tercihini ilk dönem şiirlerinden “Yolum”da açıkça dile getirmiştir. 1955'te yayımlanan ilk şiir kitabı *Hayat Türkü Söyleyip Ağlıyor* ve ardından gelen *Güngece*, Makedonca yazılmıştır. Ancak 1965'te yayımlanan *Taş Ötesi* adlı eseri hem Türkçe hem Makedonca yayımlanarak iki dilde edebiyat üretiminin örneği olmuştur. 1974'te çıkan *Gülçiçekhane* ise şairin tasavvufî yönelimlerinin iyice belirginleştiği bir eser olarak öne çıkar.

Bu dönem eserlerinde, XIII.yüzyıldan XIX.yüzyıla kadar uzanan klasik Türk şairlerinden ilham alındığı görülmektedir. Gül imgesi, şairin tasavvufî düşüncesinde merkezi bir sembole dönüşmüştür. Böylece Emin hem gelenekten beslenen hem de çağdaş şiirle bağ kuran özgün bir sanat oluşturmıştır.

İlhami Emin'in 1965 yılında yayımlanan *Taş Ötesi* adlı şiir kitabı, zaman ve insan ilişkisini merkezine alırken; özlem, arayış, hüznün, bezginlik ve doğa sevgisi gibi temaları da işlemiştir. Şair bu eserde, geçmişe yönelik bir arayış içindedir hem bireysel hem de toplumsal hafızaya duyduğu özlem, şiirlerin ana izleğini oluşturur. Her ne kadar tasavvufî semboller bu kitapta açık biçimde yer almasa da içsel arayışa dayalı yaklaşım, şairin tasavvufa yöneliminden haber vermektedir. Kimlik arayışı, geçmişe özlem, göçün doğurduğu hüznün ve aidiyet duygusundaki kırılma, eserde yoğun biçimde hissedilmektedir. *Taş Ötesi*'nden sonra İlhami Emin'in şiirinde belirgin bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Şair, ısrarla, dünyaya gül penceresinden bakmaya başladı. Bu yönelim şiir kitaplarının adlarına da yansımıştır ve bu tarihten sonra yayınladığı, üç kitabının ismi de güllüdür: *Gülkülç* (1971), *Gülçiçek* (1972) ve *Gülçiçekhane* (1974).

Gülkülç devamı niteliğindeki, *Gülçiçek*'e dönüşmüştür. Tekke şiirinin izleri, bu kitapta fazlasıyla görülür. Tekke şiirindeki varlığın birliğini işaret edercesine, çiçeklerin varlığını gül üzerine yansıtmıştır. Her konuda, güle doğru bir yöneliş vardır. Gül, bu eserlerde hem estetik bir değer hem de metafizik bir sembol olarak ele alınır, diğer çiçekler, gülün etrafında toplanırlar.

Tüm çiçekler tek çiçek, / Tüm denizler tek deniz,

Tek ırmak, / Tek ad, / Gülçiçek. (Emin, Gülçiçek, 1972:6).

Şairin geçmişe duyduğu büyük özlem, arayış ve bekleyiş, *Gülçiçek*'te de kendini gösterir. Aslında *Gülçiçek* geçmişin, yani Osmanlı'nın ta kendisidir.

Yüzyıl geçti, / Gelmedin,

Gelmeyince varoldun, / Gelmeyince yokoldum.

Bir sonraki aşamada, bütün gülçiçekleri, *Gülçiçekhane*'de bir araya getirmiştir. Tekke ve tasavvuf şiirlerinden bazıları da burada toplanmıştır. Buradaki şiirler, ikili birimler üzerine kurulmuştur. Ayrıca her şiir, bir başka şairden, bir mısra veya söz ile başlar.

Diriyiz daim ölmeyiz / Ebu Hamid.

Somuncu Baba oldun somunun acı, / Güllerin solmaz idi kimdedir tacı.

(Gülerek Gülçiçekhaneme Bakakaldın, *Gülçiçekhane*, 1974:16).

İlhami Emin'in birçok kitabında, birçok şiirinde bahsettiğimiz tasavvufi etki çokça görülmektedir. Yazılan şiirlerin neredeyse hepsinde tekkelerden, dervişlerden, tasavvuf büyüklerinden izler bulunmaktadır. Melâmilîge, Bektaşîliğe ve diğer tüm tasavvuf kollarına, pîrlerine karşı olan düşüncelerini, hislerini bu kitapta yer alan şiir mısralarında anlamak mümkündür. Şairin tasavvuftan, tasavvufî sembollerden beslendiğini en açık belirten şiirlerin bir kısmı bu kitapta toplanmıştır. Bazı şiirlerinin altında hangi yılda ve nerede yazıldığı yazmaktadır.

*Parçaları sıvayıp / güllü sulardan / geçtim bu / gün / ölen ölmezlerimizin / nurlu ruhları / dolar iken / içime. (Güllü Sular, *Güldin*, 1993).*

*Farkında olmadığımız halde / içimizi allak/bullah edip / uyku ile düş arası / incilerimizden doğan / gülgözlü bir taş / var / apağır / mevlâna'nın dahi / kımildatamadığı. (Gülgözlü, *Güldin*, 1982).*

*Binbir çileden geçtim / tek gülü bulmaya / güllerin tümü çıktı / tek güle varmaya. (Binbir Çileli Şiir, *Güldin*, 1993).*

*Elini yanar fırına salıp / ateş beni yakmaz dedi derviş / küle dönüştü korlar/ onlara değince ermiş / o an güzelin biri / dersin indi gökten / fırıncı kendini rüyada sandı/ salt elleri değil dervişin tümü yandı. (Derviş ve Güzel, *Güldin*, 1993).*

Yazar *Derviş ve Güzel* adlı şiirine başlamadan önce başlığın altına, "Şeyh Sadettin Efendi'ye sevgimdir" yazmıştır.

*Her gün / yolumu / keser / sarı bir / yılan / ne o dokunur / ne ben / hazreti âdem'den / yadigâr kalan / bir gülün / kuru kökü / korur / barışımızı (Barış, *Güldin*, 1993).*

Yazarın bu kitabında, bir de baba dostu *Üsküp Rufai Tekkesi Şeyhi Haydar Baba'ya adanmış bir şiiri* vardır.

*Rufai tekkesinin oradan / geçer iken / çıktın karşıma / ve bir ölüden ibaretimdir / dedin / babamla sen / ölmezsiniz / dedim / birer dudağınız yerde / diğeri gökte / biriniz şu dağdan / öbürünüz öbür dağdan / nur saçarsınız / habire (Haydar Baba, *Güldin*, 1993).* Şairin "*Güldin*" şiir kitabında tasavvuftan yararlandığı, Tasavvuf Edebiyat'ından etkilenecek kaleme aldığı şiirlerinin birkaçına yer vererek önce Peygamber Efendimiz (s.a.v)'e, sonrasında Hazreti Âdem'e, Tekke Şeyhlerine, Nur-ul Ârabî'ye, Şeyh Sadettin Efendi'ye, çilelerden yaşayan ruhlara, Hacı Bektaş Veli'ye ve tabii ki yazar için en önemli simge olan "gül"e fazlasıyla yer verdiğini

görmekteyiz. Şiirlerin hepsinin küçük harfle başlaması, özel isimlerin dahi büyük harfle yazılmaması, genellikle noktalama işaretlerinin kullanılmaması yazarın diğer şiir kitaplarında da görülen ve kendisine özel bir üslup olarak kabul edilen ve alışlagelen özellik *Güldin*'de de görülmektedir. İlhami Emin'in 2008 yılında Üsküp'te yayımlanan *Yürüyen Duvar* adlı romanı, yazarın edebî birikiminin özeti niteliğinde olup, aynı zamanda onun tek romanıdır. Eserde, altı asrı aşkın bir süredir Balkanlar'da yaşanan göçler, parçalanmış hayatlar ve toplumsal acılar Yörük kültürü ekseninde harmanlanarak sunulmaktadır.

6. Tasavvufun Romanla Buluşması: *Yürüyen Duvar*

Balkan edebiyatında modern anlatılar, yalnızca estetik kaygıların ürünü olmakla kalmayıp aynı zamanda tarihî ve kültürel hafızayı da taşıyan çok katmanlı bir yapı sergiler. İlhami Emin'in **Yürüyen Duvar** adlı romanı, tasavvufî unsurların ve sembolik dilin dikkat çekici kullanımıyla bu gelenek içinde özgün bir konum edinmiştir. Roman, Balkanlar'da yüzyıllardır devam eden menkıbe geleneğini çağdaş anlatı biçimiyle harmanlamakta ve okura hem tarihsel hem de mistik bir perspektif sunmaktadır. Eserde Melamîlik, Bektaşîlik ve Halvetîlik gibi tasavvufî geleneklerin etkileri izlenebilir. “Yürüyen Duvar” metaforu, fiziksel bir yapı olmanın ötesinde, belleği, direnci, inancı ve zamanla yaşanan çözümleri simgeler.

Bu sembolizm, tasavvufun içsel hakikat arayışıyla doğrudan ilişkilidir. Anlatılar, okuyucuyu yüzeyin ötesine geçmeye ve manevî bir yolculuğa çıkmaya davet eder. Roman, Osmanlı sonrası Balkan coğrafyasının çok katmanlı kimliğini ve tarihî dönüşümlerini yansıtır. Tasavvuf, bu bağlamda sadece bir dinî inanç değil, toplumsal dayanışma ve kültürel sürekliliğin de önemli bir unsurudur. *Yürüyen Duvar*, tasavvufun edebî temsiliyetini güçlü bir şekilde ortaya koymakta ve modern Balkan edebiyatında tasavvufî duyarlılığın önemli bir örneğini teşkil etmektedir.

7. Bahtiyar Vahapzade: Şiiriyle Millî Ruhun ve Tasavvufun Sesi

Azerbaycan edebiyatının önde gelen isimlerinden biri olan Bahtiyar tasavvufun edebî temsiliyetini güçlü bir şekilde ortaya koymakta ve modern Balkan edebiyatında tasavvufî duyarlılığın önemli bir örneğini teşkil etmektedir. Vahapzade hem şiiriyle hem de düşünce dünyasıyla Türk dünyasının ortak hafızasında derin izler bırakmıştır. Hayatı boyunca baskıcı ideolojik kalıplara karşı durarak, millî ve manevî değerlere bağlılığı, onu sadece bir şair değil, aynı zamanda bir fikir adamı haline getirmiştir. Vahapzade, Sovyetler Birliği döneminde sanatın ideolojik kalıplara sıkıştırıldığı bir ortamda, bağımsızlık ve özgürlük temelli şiirleriyle dikkat çekmiştir. Millî meseleleri estetik olduğu kadar fikri direnişin de sesi olmuştur.

“İnsanın kökü başındadır” sözüyle bireyin kendi kimliğine, geçmişine ve inancına yabancılaşmasına karşı çıktı. Şairin doğduğu Şeki şehri, zengin sözlü kültürüyle onun edebî dünyasına temel bir arka plan sunmuştur. Türk-İslam medeniyetinin ortak değerleri ve klasik şairlerin etkisi, onun şiirini derinleştiren başlıca kaynaklar arasında yer aldı. Fuzûlî'nin estetik anlayışı, Sabir'in toplumsal

eleştirisi, Yunus Emre'nin aşk dili ve Mevlana'nın tefekkür atmosferi, Vahapzade'nin kendine özgü bir harman hâlinde yankı bulmuştur. Edebiyatı yalnızca estetik bir uğraş olarak değil, aynı zamanda kültürel ve ahlâkî direnişin aracı olarak görmüştür. Onun bu duruşunun temelinde ise İlahi aşk, insanın kendi nefsinin aşması, ruhsal arınma ve hakikate ulaşma arzusu ve dünya görüşü bulunmaktadır.

8. Bahtiyar Vahapzade'nin Şiirlerinde Manevî ve Tasavvufî Derinlik

Bahtiyar Vahapzade'nin şiiri, millî duyarlılıklarla birlikte tasavvufî düşünceleri de içerir. Allah tasavvurunu insan ve tabiat ekseninde kurgulayarak, varlıkla yaratıcı arasında sembolik ve metafizik bir bağ kurar.

Tasavvufun temel ilkelerinden biri olan 'kendini bilen Rabbini bilir' anlayışını merkeze alarak, dert, gam ve nefis terbiyesi gibi temalarla insanın içsel yolculuğunu vurgular. Vahdet-i Vücûd anlayışı doğrultusunda varlığı, Allah'ın tecellisi ve yaratılmışları hakikatin yansımaları olarak görür.

Tasavvuf edebiyatının işlevsiz veya geçmişe ait bir form olduğunu ileri sürenlere karşı "ölü edebiyat" sayanlara karşı Vahapzade, "Yel Kayadan Ne Aparır" adlı yazısında bu eleştirileri eleştirerek tasavvufun edebî ve fıkri canlılığını savunur. Farklı farklı dinî yönelimlere ilgi duyanları kendi köklerinden kopmakla eleştirir. Klasik ve çağdaş şiiri harmanlayarak, halkın anlayabileceği anlaşılır bir dille derin felsefî ve sembolik göndermeleri okuyucuya aktarır. Milliyetçilikle tasavvufu, halk kültürüyle akademik düşünceyi buluşturarak Türk dünyasında önemli bir edebî miras bırakmıştır.

Şiirlerinde klasik Türk-İslam düşüncesinin izleri belirgindir. İsmail Gaspıralı'nın 'Dilde, Fikirde, İşte Birlik' şiarını estetik ve düşünsel düzlemde içselleştiren şair Mevlânâ'nın hoşgörüsü, Yunus Emre'nin insan sevgisi ve Fuzûlî'nin aşk metafiziğini şiirine yansıtır (Tural, 1993). Vahapzade, tasavvufu sadece inanç değil, yaşam felsefesi olarak kabul eder (Almaz, 2008). Yunus Emre'nin "Bir ben vardır bende, benden içeri" anlayışı şiirlerinde sıkça yer bulur.

Allah'ı, tasavvufî epistemolojide olduğu gibi akıl yoluyla değil, kalbî sezgi ve gönül gözüyle idrak edilen bir yücelik olarak sunar. "Allah" şiirindeki "*Kalbin gözü yanmazsa, görünmez göze Allah*" dizesi, tasavvuftaki "basiret" kavramını çağrıştırır (Vahapzade, 1987).

Ona göre Allah'a ulaşmanın yolu, benliği aşmaktan geçer:

"Gerçek de şu ki: Gizlidir her zerrede vahdet.

Bir zerre iken külle kavuşmak ulu niyet." Bu dizeler, vahdet-i vücûd felsefesinin etkisini açık biçimde ortaya koyar. Allah, kâinata tecelli eden mutlak hakikattir; insan ise bu hakikatin yeryüzündeki yansımasıdır. Tasavvuf düşüncesinde "dert" Hakk'a ulaşmanın bir vesilesidir. Vahapzade de şiirlerinde derdi bir musibet değil, bir olgunlaşma vesilesi olarak görür. Şiirinde şöyle der:

"Yaşamak yanmaktır, yanasan gerek

Heyatın ma'nası yalnız ondadır" (Vahapzade, 1995). Buradaki "yanmak" kavramı, sadece acı çekmek değil; aynı zamanda içsel arınma, aşkla yoğrulma ve kemâl bulma halidir. Bu anlayış, Mevlânâ'nın 'hamdım, piştım, yandım' metaforuyla birebir örtüşmektedir.

Vahapzade, derdi bir yük değil, bir nimet olarak algılar. Vahapzade'ye

göre Hakk'a ulaşmak için öncelikle nefsin engelleri aşılmalıdır. "Tasavvuf" adlı şiirinde geçen: "*Gerek önce aşasan / Nefis adlı dağları*" ifadesi, nefisle mücadelenin zorluğuna dikkat çeker (Vahapzade, 1985). Ona göre, tamah ve hırs gibi duygular insanı yoldan çıkarır. Bir başka şiirinde bu durumu şöyle ifade eder: "*Özünü yüz defa küçültür, amma / Mideni yüz misli büyütür tamah.*" bu bakış açısı, tasavvufun "zühd" yani dünya nimetlerinden uzak durma anlayışıyla örtüşmektedir.

İnsanın evrendeki yerini sorgulayan Vahapzade, *insan-ı kâmil* ve *vahdet-i vücûd* gibi kavramlara yönelir. Ona göre insan, Allah'ın yeryüzündeki en parlak yansımasıdır:

"İnsan! Tepeden-tırnağa, sen arzu, dileksin.

Nefsinde doyumсу, fakat aşkında meleksin." (Halil, 2011). İnsan, içindeki kötülükleri (nefsi) yendikçe Allah'a daha çok yaklaşır. Bu, bireyin kendini aşarak ilahî olana ulaşma sürecidir.

9. Vahapzade'nin Şiirlerinde Tasavvufî Boyut

Bahtiyar Vahapzade, sadece millî ve sosyal konuları işlemekle kalmayıp, insanın iç dünyası, varoluşsal sorgulamaları ve metafizik boyutlarıyla da ilgilenen derinlikli bir şairdir. Şiirlerinde Tasavvuf doğrudan ifade edilmese de, nefis terbiyesi, içsel muhasebe ve fanilik gibi temel kavramlar dolaylı yoldan şiire yansımıştır. Özellikle "İki Korku" şiirinde bu tasavvufî bakış açısı belirgenleşir. Şiir, dışsal (toplumsal ve fiziksel) korkular ile içsel (vicdanî ve ölüm korkusu) korkular arasındaki farkı ortaya koyar. Bu ayrım, tasavvufî düşüncede "zahir" (dış) ile "batın" (iç) arasındaki farkı çağırıştırır. Şiirde geçen şu mısralar, bu tasavvufî arka planı yansıtır: "*Korkumdan korkuyorum ben, / Korkularım içimi kemiriyor...*

Bir korku var içimde – / Ne gözle görünür,

Ne de elle tutulur." (Akpınar, 1989). Bu dizelerde yer alan "görünmeyen korku", görünmeyen korku" ifadesi, tasavvufî anlamda "içsel hesaplama, vicdanî çalkantı ve ölüm sonrası sorgu" olarak yorumlanabilir. Vahapzade, bu içsel korkuların bireyi kendisiyle yüzleşmeye, hakikatle buluşmaya sevk ettiğini sezdirir. Şiirin devamında şu mısralar yer alır:

"Bir korku var – içten gelen, / Vicdanın sesiyle yükselen.

Dünya fanidir, / Kalan yalnız ruhun yüküdür." (Akpınar, 1989). Bu ifadeler, dünyanın faniliği ve ruhun ebediliği fikrini vurgular ki bu da tasavvufun temel dayanaklarından biridir. Tasavvufta "dünya bir gölgedir, hakikat ise Allah'tır" anlayışı hâkimdir. Şair burada, insanın ebedi kurtuluşunun içsel arınmadan geçtiğini ima ederek, zahiri başarıların geçici olduğunu ortaya koyar. Bu unsurlar, Vahapzade'nin şiirleriyle halkın millî bilincini canlı tutarken, aynı zamanda onların ruhsal derinliğine de seslenir.

10. Edebiyatçıların Üslup ve Sembolizme Yaklaşımı

Bahtiyar Vahapzade, tasavvufî temaları modern Azerbaycan şiirine başarıyla entegre ederek insanın manevi yolculuğunu ön plana çıkarmıştır. Şiirlerinde nefsin terbiyesi, ilahi aşka yöneliş ve vuslat temaları sıkça işlenir. Örneğin,

Allah'tan Kanat İstedim adlı şiirinde Allah'a duyulan özlem ve manevi yükseliş metaforik dille aktarılır. Vahapzade, tasavvufi kavramları açık ve anlaşılır bir dille sunarak eserlerinin geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır. Doğa imgelemi, şairin manevi iç dünyasını dışa vurduğu simgesel bir alan olarak kullanılmıştır. *Bayrak* şiirinde doğa, vatan sevgisi ve manevi değerlerin sembolüdür. Tasavvufi terminoloji sınırlı kullanılsa da “benlik” ve “nefs” mücadelesi ile “varlık birliği” (vahdet-i vücud) kavramları millî birlik ve manevi diriliş bağlamında ele alınmıştır. İlhami Emin ise tasavvufi temaları daha çok bireysel ve içsel boyutta işlemiş, sevginin dönüştürücü gücünü ve manevi olgunlaşmayı vurgulamıştır. Şiirlerinde sembolizm ve metaforik anlatım ön plandadır; soyut imgelerle çok katmanlı anlamlar sunar. Doğa motifleri, onun şiirlerinde bireysel iç dünyanın yansımasıdır ve eserlere derinlik katar.

Her iki şairin tasavvufi şiir anlayışları farklılıklar taşısa da ortak noktaları insanın manevi yolculuğu ve içsel arayışdır. Vahapzade'nin dili açıklık ve doğrudanlık içerirken, İlhami Emin sembolist ve soyut imgeler kullanmıştır. Her iki isim de tasavvufi temaları özgün üsluplarıyla Türk tasavvuf şiir geleneğine önemli katkılar sunmuştur. Edebiyatçılar eserlerinde bireysel benlik arayışını ve tasavvufi düşüncüyü harmanlamış, tasavvuf büyüklerine saygılarını yansıtmışlardır. İlhami Emin, Melâmî tarikatı içinde yetişmiş, şiirlerinde gül, göç ve sevgili gibi simgelerle mistik temalar işlemiştir. Bahtiyar Vahapzade ise Mevlânâ ve Yunus Emre gibi tasavvuf büyüklerine şiirler yazmış, tasavvufi düşüncüyü millî bilinçle birleştirmiştir. Her iki şairin eserlerinde mistisizm, metafizik arayışlar ve bireysel sancılar ön plandadır. “Günah”, “çile”, “araf”, “aşk” ve “ölüm” gibi tasavvufi temalar sıkça işlenmiş, şiir anlayışları zaman içinde gelişmiştir. Tasavvufa bağlılıkları gönül ve düşünce düzeyindedir; eserleri hem bireysel hem toplumsal içerik taşır.

11. Sonuç

Edebiyat, bir milletin kültürel kodlarını, tarihsel belleğini ve sosyopolitik dinamiklerini estetik bir biçimde yansıtan çok katmanlı bir anlatı alanıdır. Türk edebiyatı, tarihsel ve kültürel etkileşimler yoluyla zenginleşmiş; millî kimlik, manevi değerler ve kolektif bilinç aktarımında işlevsel bir rol üstlenmiştir.

Bahtiyar Vahapzade, Azerbaycan ve Türkiye edebiyatında sadece şair değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel bir aktör olarak yer alır. Eserlerinde milliyetçilik, vatanseverlik ve insanlık temalarının yanı sıra tasavvufi motifler metafizik ve sosyokültürel bağlamda işlenmiş, şiirleri çok katmanlı bir okumaya imkân tanımıştır. Böylece Türk dünyasının ortak entelektüel hafızasında stratejik bir konum kazanmıştır. İlhami Emin ve Bahtiyar Vahapzade, tasavvufî mirası farklı poetik paradigmalar çerçevesinde yorumlayan önemli figürlerdir. Vahapzade'nin tasavvufi yaklaşımı metafizik bir zeminde bireysel ve kolektif uyanışa işaret ederken; İlhami Emin ise tasavvufu, Balkanlar'daki Türk kimliğinin korunmasına yönelik sosyo-politik bir direniş alanı olarak konumlandırmıştır.

Bu farklı bakış açıları, eserlerine hem geleneksel hem modern edebi derinlik kazandırmıştır. İlhami Emin'in “hayattan sanat” anlayışı, tasavvufi estetiği şiirinin merkezine yerleştirir. Balkan Türk edebiyatına sembolizm ve soyut

imgelerle çok katmanlı bir poetik dil kazandırmıştır. Özellikle **Gülkılıç** adlı eserindeki “gül” simgesi, şairin mistik ve psiko-kültürel dünyasında merkezi bir motif olarak öne çıkar. İlhami Emin’in **Güldin** adlı eseri, tasavvufi sembolizm ve tekke kültürü referansları içerirken, Melâmîlik ve Bektaşîlik ekollerine bağlılığı ifade eder. Emin’in tasavvufa erken yaşta yönelmesi, şiirlerine derinlik katmıştır.

Sonuç olarak, Bahtiyar Vahapzade ve İlhami Emin, halk kültüründen aldıkları malzemeyi mistik bilinçle sentezleyerek bireysel tecrübe ile kolektif tasavvufî duyarlılığı şiirsel dil aracılığıyla kodlamış, manevi hafızayı diri tutmuşlardır. Bu şiirler, yalnızca geleneksel tasavvufî temaların bir yansıması değil; aynı zamanda farklı coğrafyalarda gelişen mistik deneyimlerin entelektüel ve estetik izdüşümleridir.

Kaynakça

- Akpınar, Y. (1989). Bahtiyar Vahapzade’nin *İki Korku* adlı manzumesi. *Kardeş Edebiyatlar*, (18), 10–20.
- Akpınar, Y. (2012). *Vahapzade Bahtiyar*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 42, 426–428. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Almaz, E. (2008). *Bahtiyar Vahapzade: Hayatı, şiiri ve tasavvufî düşüncesi*. Elm Yayınları.
- Banarlı, N. S. (1971). *Türk Tasavvuf Edebiyatı*. MEB Yayınları.
- Emin, İ. (1965). *Taş ötesi*. Üsküp: Kultura Yayınları.
- Emin, İ. (1971). *Gülkılıç*. İstanbul: Habora Kitabevi Yayınları.
- Emin, İ. (1972). *Gülçiçek*. Üsküp: Nova Makedonia Basımevi.
- Emin, İ. (1993). *Güldin*. Üsküp: Birlik Yayınları.
- Emin, İ. (1990). *Şiirler (Seçmeler)*, Naşa Kniga Yayınevi.
- Hayber, A. (2001). *Makedonya ve Kosova Türklerinin edebiyatı*. MEB Yayınları.
- Karakuş, E. (2018). Türkçenin Oğuz sahasının iki vatan şairi: Bahtiyar Vahapzade ve Abdülfettah Rauf’un “vatan” temalı şiirleri üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 111–166.
- Kıymaz, S., & Mustafa, M. (2018). Makedonya’da Türkçe çocuk edebiyatı ve İlhami Emin. V. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri, Ali Emiri Efendi Kültür Merkezi, Fatih/İstanbul (518). Akademi Ajans Matbaa.
- Mayadağlı, H. Z. (1998). *Bahtiyar Vahapzade: Hayatı ve eserleri*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Mustafayeva, N. (2022). Bahtiyar Vahapzade’nin edebî kişiliği: Türkiye edebî araştırmalarında. *I. Uluslararası Turkoloji Kongresi* (s.74). Karabük, Türkiye.
- Sipahi, R. E. (2011). *İlhami Emin’in anıları: Balkanlar ve Türkler*. İstanbul: Mitos Yayınları.
- Tural, S. (1993). Edebiyat bilimi ve eğitimimiz. *Türk Dili Dergisi*, 514, 160–161.
- Vahapzade, B. (1985). *Seçilmiş eserler* (Cilt 1). Yazıcı.
- Vahapzade, B. (1987). *Seçilmiş eserler* (Cilt 2). Yazıcı.
- Vahapzade, B. (1995’a). *Şiirler ve düşünceler*. Maarif Yayınları.
- Vahapzade, B. (1995’b). *Gurub düşünceleri* (B. İsmail, Çev.). Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Vahapzade, B. (2000). *Ömürden sayfalar*. Ötüken Neşriyat.
- Vahapzade, B., (2002). *Tasavvuf. Altınoluk Dergisi*, (198).

Osman Emin

The Ss. Cyril and Methodius University, Republic of North Macedonia

Nurlana Mustafayeva

Baku Slavic University, Republic of Azerbaijan

Two Geographies, One Soul: Sufistic Depth in the Poetry of İlhami Emin and Bahtiyar Vahapzade

Abstract: This article aims to trace Sufi tendencies in modern Turkish literature by comparatively examining the poetry of two prominent Turkish poets, İlhami Emin and Bahtiyar Vahapzade, who grew up in different geographical and cultural environments. Although they belong to the same nation, one was raised in North Macedonia and the other in Azerbaijan. The study focuses on how Sufism is reflected in their works, which themes stand out, and how these themes are expressed through their poetic language. The research is based on comparative and philological methods. İlhami Emin, regarded as a cornerstone of North Macedonian Turkish literature, explores Sufi themes primarily through an individual and introspective lens, emphasizing the human soul and spiritual depth. His poetry is enriched with abstract imagery and symbolism, inviting readers into an inner journey and spiritual quest. On the other hand, Bahtiyar Vahapzade, a powerful voice in Azerbaijani literature, addresses Sufi elements not only on a personal level but also from a national and social perspective. His poetry emphasizes the soul of the people, historical identity, and spiritual values. The influence of classical Sufi poets such as Mevlânâ, Yunus Emre, and Fuzûlî is clearly evident in Vahapzade's work. While the two poets differ in their approaches to Sufi poetry, the article reveals that they converge in a shared spiritual sensibility. İlhami Emin's inward, symbolic expression and Bahtiyar Vahapzade's direct and socially grounded poetic voice both represent diverse reflections of Sufism in modern Turkish poetry.

Keywords: *İlhami Emin; Bahtiyar Vahapzade; poetry; Sufism; soul; spirituality.*

ГОД. 10
БР. 20

ПАЛИМПЕСТ

PALIMPSEST

VOL. X
NO 20